

تأثیر قرض الحسنه (وام‌های دوره‌ای خانگی) بر همدلی شرکت‌کنندگان ۲۰ تا ۴۸ سال

آیدا صادقی

سارا محمدی

فائزه اسدی

تابستان و پاییز ۱۳۹۸

هفتمین دوره همایش جوانه‌های اندیشه سرویاسین

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی تاثیر شرکت در وام های دوره ای خانگی بر همدلی شرکت کنندگان می باشد. آزمودنی های پژوهش حاضر را ۳۰ نفر از مردان و زنان ۲۰ تا ۴۸ سال با میانگین سنی ۳۷/۹ تشکیل می دهند. ابزار اندازه گیری را پرسشنامه همدلی دیویس و پرسش رغبت - سابقه قرض الحسنه شامل می شود که روایی و پایایی پرسشنامه همدلی دیویس برای جامعه آماری مذکور تایید شده است و پرسش رغبت-سابقه نیز فاقد پایه های نیازمند روانسنجی می باشد. روش نمونه گیری از نوع تصادفی ساده بوده و آزمودنی های پس از اعلام فراخوان، از میان داوطلبین انتخاب شدند و تحلیل داده ها به روش همبستگی پیرسون صورت گرفت. نتایج به دست آمده از تحلیل داده های پرسشنامه ها در سطح معناداری ۰/۰۹۳ برابر با ۰/۳۱۳ می باشد که نشان دهنده معناداری و همبستگی بین متغیرهای سابقه - رغبت قرض الحسنه و همدلی می باشد. از نتایج تحقیق حاضر می توان در امور سیاست گذاری کلان اقتصادی و توسعه ی رویکرد های علمی - الهی در حوزه اقتصاد استفاده کرد.

واژگان کلیدی

قرض الحسنه؛ همدلی؛ وام دوره ای؛ وام خانگی

مقدمه و پیشینه پژوهش

پژوهش حاضر بر آن است که میزان همدلی افرادی که سابقه دارند و میزان رغبت بیشتری به نوعی از قرض الحسنه یعنی وام‌های دوره‌ای خانگی دارند را در مقایسه با افرادی که در دو معیار مذکور نمره کم‌تری می‌گیرند بسنجد. خورد و خوراک انسان، بانک‌های شهری و مسائل مادی دال بر این نیست که افراد به مقام انسانیت رسیده‌اند در حالی که تعاریف موجود از همدلی دامنه‌ی وسیعی از بینش اجتماعی تا توانایی فهم حالات عاطفی و شناختی و تجربه‌ی هیجانات مشابه دیگران را شامل می‌شود (رفاهی و مقتدری، ۱۳۹۲ به نقل از ایکز، ۲۰۰۳ و ایزنبرگ و میلر، ۱۹۷۸ به نقل از ابوالقاسمی، ۱۳۸۸). همدلی در لغت‌نامه دهخدا به صورت اتحاد، همراهی و همفکری معادل گرفته شده‌است. در معنی دیگر همدلی با عنوان توانایی عاطفی برای تجربه‌ی هیجان‌های دیگران (برینانت، ۱۹۸۲) یا تولنایی شناختی برای فهم هیجان‌های اشخاص دیگر (هوگان، ۱۹۶۹) تعریف شده‌است. قرض الحسنه به دو واژه قرض و الحسنه تقسیم می‌شود. قرض یعنی قطع کردن و بردین، الحسنه هم یعنی نیکو که در یک ترکیب واژگانی قرض الحسنه یعنی بریدن مالکیت فرد به مال و اموال خود در مسیر نیکو (عرب مازار و کیقبادی، ۱۳۸۵). نیکو بودن یک فعل در اسلام به معنای در راه خدا بودن آن است (سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، ۱۳۹۵). قرض الحسنه از روش‌های تامین مالی مورد تاکید اسلام به ویژه در برآوردن نیازهای ضروری مسلمانان است (عرب مازار و کیقبادی، ۱۳۸۵). طبق پژوهش‌های صورت گرفته، در جامعه ایران قرض الحسنه قدرت چندانی ندارد. از آنجا که بانک‌ها توجه خاصی به قرض الحسنه ندارند، مردم به صورت خودجوش عمل کرده و به نوعی از قرض الحسنه یعنی وام‌های دوره‌ای خانگی روی آوردند (عرب مازار و کیقبادی، ۱۳۸۵). فرض پژوهش حاضر بر آن است که شرکت قرض الحسنه و رغبت به ادامه آن می‌تواند با میزان همدلی هبستگی داشته باشد. طبق هرم سلسله‌ی مراتب نیازهای مازلو، اقتصاد و نیازهای زیستی - که اکثراً به وسیله اقتصاد و مال تامین می‌شوند - از جنبه‌های اساسی زندگی بشری هستند. همدلی هم یک موضوع اجتماعی و روانی پراهمیت است؛ پس در نتیجه، اقتصاد می‌تواند بر همدلی افراد هم تاثیرگذار باشد. این پژوهش چون رابطه بین همدلی و قرض الحسنه را به عنوان یک مولفه‌ی اقتصادی بررسی می‌کند پیوند دهنده‌ی دو مفهوم مذکور خواهد بود.

در این پژوهش به سؤالاتی از قبیل چه ارتباطی بین همدلی و شرکت در قرض الحسنه (وام‌های دوره‌ای خانگی) و رغبت به آن وجود دارد؟ همدلی به چه معناست؟ اثرات اجتماعی و اقتصادی قرض الحسنه کدام‌اند؟ پاسخ داده شده‌است.

قرض الحسنه یکی از انفاق‌هایی است که به معنی عمل حقوقی قرض دادن به دیگران نیست. بلکه در فرهنگ اسلامی از آنجا که نباید از مال قرض داده شده سودی دریافت گردد، عقد قرض کاربرد غیرانتفاعی دارد و در رفع مشکلات و حوائج افراد جامعه از آن استفاده می‌شود. از آنجا که در فرهنگ اسلامی به جلوگیری از انباشت سرمایه فوق‌العاده در دست اغنیاء اشاره شده است، آن‌ها می‌توانند با انفاق کردن و قرض الحسنه آن ثروت‌ها را به فقرا داده و از این عدم توازن جلوگیری کنند. البته این قرض دادن سبب رشد و تکامل معنوی افراد قرض دهنده می‌شود، به شرط آنکه این قرض دادن از روی صداقت و صفا باشد نه ربا. «کیست که در راه خدا قرض دهد تا برای او چندین و چند برابرش کند و خدا تنگنا و گشایش [در معشیت مردم] پدید می‌آورد و به سوی او بازگردانده می‌شوید» (قرآن کریم، سوره تکوین، آیه ۱). این آیه شریفه بیان می‌کند که در قرض دادن به افراد نیازمند نه تنها کسی که قرض می‌دهد ضرر نمی‌کند بلکه شخص قرض‌دهنده، بنا به وعده خداوند در آیه ذکرشده، چندین برابر قرض خود را پاداش می‌گیرد. بر طبق همین

آیه هم یکی از کارهای خداپسندانه که می‌توان با آن گره‌ای را گشود، غمی از چهره گرفته‌ای زدود، دلی را شاد کرد و اسباب خرسندی خداوند سبحان را به ارمغان آورد، قرض دادن است. در روایات منقول از معصومین (علیها السلام) بسیار به این امر سفارش شده و تاکید شده‌است که قرض دادن از صدقه‌دادن افضل است. به جهت آنکه صدقه در دست افراد محتاج قرار می‌گیرد و نیز صدقه بازگشت مال ندارد، حال آنکه مال قرض داده‌شده باز می‌گردد (الروضه الهیة، ج. ۴، ص. ۱۱). توجه به عواملی چون انگیزه‌ها در تحلیل رفتارهای اقتصادی تاثیر بسیار دارد، بنابراین می‌توان «نیازمند بودن وام گیرنده» و «انگیزه معنوی و آخروی قرض دهنده» را دو رکن از ارکان قرض الحسنه به شمار آورد.

واژه همدلی اولین بار توسط لپیز در ابتدای قرن بیستم میلادی و در پژوهش‌های روانشناسی به کار گرفته شد (ابوالقاسمی، ۱۳۸۸ به نقل از ایکز، ۲۰۰۳). همدلی هم به مثابه یک ویژگی شخصی و هم به مثابه یک توانایی، شرایط لازم را برای توجه به بسیاری از پدیده‌ها فراهم می‌کند (هراتیان و احمدی، ۱۳۹۱ به نقل از گل‌پرور، عریضی و مدنی قهفرخی، ۱۳۸۸). استرایر (۱۹۸۷) همدلی و اکتساب آن را از مولفه‌های ضروری و اساسی برای تحول رفتارهای اجتماعی دانسته است (ابوالقاسمی، ۱۳۸۸). همدلی کردن یعنی درک احساسات و عواطف دیگران، خود را جای دیگران گذاشتن، نگرستن به مسائل از دریچه چشم دیگران و توانایی یاری رساندن به دیگران. همدلی یعنی توانایی عاطفی برای تجربه هیجان‌های دیگران (ابوالقاسمی، ۱۳۸۸ به نقل از بریانت، ۱۹۸۲). همدلی کردن شامل دو بخش شناختی و عاطفی است. بخش شناختی آن شامل توانایی شناخت و درک صحیح نیازها، ساس‌ها و هیجان‌های گوناگون افراد است و بخش عاطفی آن شامل توانایی بروز رفتارها و واکنش‌های عاطفی مناسب هنگام تعامل با آنان است. افرادی که بتوانند نسبت به واکنش‌های عاطفی اطرافیان خود توجه بیشتری نشان دهند و برای یاری رساندن به آن‌ها زودتر پیش قدم شوند از قدرت و توانایی بالایی برخوردارند (سلحشور، ۱۳۸۷). همدلی کلید اساسی شکل‌گیری رفتارهای جامعه‌گرا است (وزیری و لطیفی‌عظیمی، ۱۳۹۰ به نقل از رابرتز و استرایر، ۱۹۹۶). در فرهنگ فلسفی، تعاطف یا همدلی به معنی توجه کردن مردم به یکدیگر است. همدلی از پدیدارهای نفسانی است که کتکی است به شرکت داشتن افراد دیگر در آنچه مورد ادراک انسان واقع می‌شود. همدلی به دو نوع جسمانی و نفسانی است. همدلی جسمانی که صورت ابتدایی این حالت است، مبتنی بر انتقال افعال و حرکات از شخصی به شخص دیگر است که این انتقال از روی تقلید آزادانه یا زوری انجام می‌شود، مثل شرکت در خندیدن، خمیازه کشیدن، سرفه کردن، کف زدن و همراهی. همدلی نفسانی توأم با شعور و آگاهی است مانند اشتراک دو یا چند نفر در حالات نفسانی ای مانند ترس، شادی، خشم و اندوه. همدلی یعنی مشارکت بین دو نفر که پیوند مادی مستقیم‌ها هم نداشته باشند، و به معنی کشش متقابل دو نفر که سابقه شناسائی نسبت به یکدیگر ندارند اطلاق می‌شود. در اینجا همدلی به این معنی است که یکی از دو نفر چیزی را که دیگری درک می‌کند، درک کند. پس همدلی به معنی اشتراک در امیال و عواطف و اتحاد در افکار و تمایلات است. همدلی راستین فقط مستلزم و مقتضی مشارکت در غم و شادی نیست، بلکه مقتضی کوشیدن برای کمک به یکدیگر است. پس اگر کسی نسبت به دیگران فقط اظهار همدردی کند، همدلی او ناقص است، زیرا همدلی کامل، انسان را عملاً در دفع ناراحتی دیگران شریک می‌گرداند. به این جهت است که همدلی راستین مرکب از دو عنصر فعلی یا انفعالی است. عنصر انفعالی یا وجدانی، عبارت است از درک ناراحتی دیگران که از حوادث روزگار به وجود آمده است. اما عنصر فاعلی عبارت است از یاری کردن به دیگران در تحمل بدبختی‌هایی که آنها روی آورده است (فرهنگ فلسفی، در بابت تعاطف، ص. ۲۳۵).

روش پژوهش

جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر را ۵۰ نفر از اولیا هنرجویان موسسه فرهنگی، هنری و پژوهشی سرویاسین تشکیل می‌دهند که آزمودنی‌ها از میان ایشان با استفاده از فراخوان و سپس به شیوه تصادفی ساده انتخاب شدند. آزمودنی‌ها در بازه سنی ۲۰ تا ۴۸ سال قرار دارند و مجموعاً ۳۰ نفر هستند. تعداد کل آزمودنی‌ها بعد از پذیرش فراخوان و حذف داده‌های ناقص به دست آمد که از این میان ۶۶٪ یعنی ۲۰ نفر را زنان و ۳۴٪ یعنی ۱۰ نفر را مردان تشکیل می‌دهند. میانگین سنی کل جامعه ۳۷/۹ سال است. مردان دارای میانگین سنی ۴۰/۵ و زنان ۳۶/۷ سال می‌باشد. متغیرهای پژوهش حاضر را میزان همدلی و رغبت - سابقه قرض الحسنه شکل می‌دهند. میزان همدلی براساس پرسشنامه همدلی دیویس و سابقه و میزان رغبت به شرکت در قرض الحسنه براساس پنج گزینه ارزیابی شد که در ادامه ارائه می‌گردد.

پرسشنامه همدلی داویس:

این پرسشنامه توسط دیویس در سال ۱۹۸۳ معرفی و طراحی شده است. پرسشنامه مذکور دارای بیست و یک گویه است و میزان همدلی را در افراد مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌دهد. مولفه‌های پرسشنامه شامل دغدغه همدلانه، دیدگاه گرایی و آشنفنگی شخصی می‌باشد. نمره گذاری آن براساس طیف لیکرت پنج درجه‌ای بوده و از «کاملاً موافق» تا «کاملاً مخالف» امتیازبندی شده است.

دیویس (۱۹۸۳) ابعاد پرسشنامه همدلی را چنین تعریف می‌کند:

- دیدگاه گرایی: توانایی برای در نظر گرفتن دیدگاه دیگران.
- دغدغه همدلانه: میزان احساسات همدلانه دیگر محور و نگرانی برای افراد درمانده.
- درماندگی شخصی: احساسات خودمحوری، نگرانی و تنش در شرایط بین فرد (ابوالقاسمی، ۱۳۸۸ به نقل از فیض آبادی، فرزاد و شهرآرای، ۱۳۸۶ به نقل از دیویس و همکاران، ۱۹۹۶).

در این پرسشنامه تعریف عملیاتی همدلی نمره‌ای است که فرد از پاسخ به بیست و یک گویه اخذ می‌شود. نمرات در سه طبقه قرار می‌گیرند که به صورت ۲۱ تا ۴۲ میزان همدلی ضعیف، ۴۲ تا ۶۳ میزان همدلی متوسط و نمره بالاتر از ۶۳ میزان همدلی بالا را نشان می‌دهد. روایی و پایایی این پرسشنامه توسط (قربانی و همکاران، ۲۰۰۳ و ۲۰۱۰) در جامعه ایرانی به تایید رسیده است.

پرسش ارزیابی میزان رغبت به قرض الحسنه:

این پرسش در کنار پرسشنامه همدلی به آزمودنی ارائه می‌شود و هدف آن بررسی میزان رغبت و سابقه شرکت آزمودنی در صندوق‌ها قرض الحسنه است. گزینه‌ها آن به صورت زیر می‌باشد که هر قدر فرد به دو مورد رغبت و سابقه نزدیک تر شود، نمره بالاتری را اخذ می‌کند. در این مقیاس، مورد رغبت دارای اهمیت و سنگینی بیشتری است.

- قبلاً شرکت نکرده‌ام و مخالف شرکت در آن‌ها هستم (نمره صفر).
- قبلاً شرکت نکرده‌ام، تمایلی به شرکت در آن‌ها ندارم اما مخالف آن‌ها نیستم (نمره‌ی دو و نیم).
- قبلاً شرکت نکرده‌ام اما تمایل دارم در آن‌ها شرکت کنم (نمره هفت و نیم).
- قبلاً در آن‌ها شرکت کرده‌ام و تمایل دارم باز هم شرکت کنم (نمره ده).
- قبلاً در آن‌ها شرکت کرده‌ام اما الآن تمایلی به شرکت ندارم (نمره پنج).

نتیجه‌گیری و بحث

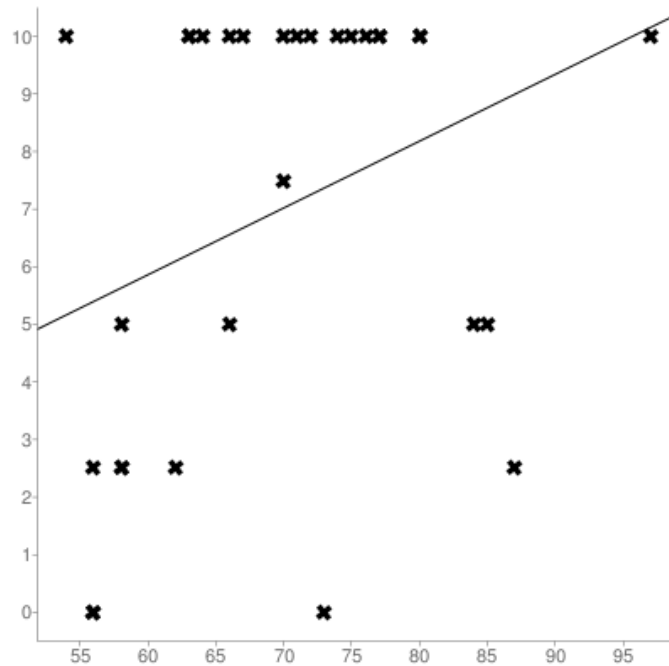
تحلیل نتایج مستخرج از سی پرسشنامه آزمودنی‌ها به واسطه آن که نوع نمره‌دهی و ساختار ارزیابی نمرات از نوع ترتیبی نمی‌باشد، به روش همبستگی پیرسون صورت گرفت و حاکی از همبستگی میان دو متغیر همدلی و رغبت - سابقه شرکت در وام‌های دوره‌ای خانگی می‌باشد. تحلیل داده‌ها در سطح معناداری ۰/۰۹۳ حاکی از مقدار ۰/۳۱۳ همبستگی است که فرض تحقیق یعنی تاثیر شرکت در وام‌های قرض‌الحسنه خانگی بر همدلی را به تایید می‌رساند.

Correlations

	قرض الحسنه	همدلی
Pearson Correlation	۱	.۳۱۳
Sig. (۲-tailed) قرض الحسنه		.۰۹۳
N	۳۰	۳۰
Pearson Correlation	.۳۱۳	۱
Sig. (۲-tailed) همدلی	.۰۹۳	
N	۳۰	۳۰

جدول ۱: در سطح معناداری ۰/۰۹۳ مقدار همبستگی به شیوه پیرسون برابر ۰/۳۱۳ می‌باشد.

در موارد ذیل توزیع نمرات کل آزمودنی‌ها براساس متغیر وابسته و کنترل ارائه شده‌است.

منابع و ماخذ

- Davis, M. H. (۱۹۸۳a). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, ۴۴, ۱۱۳-۱۲۶.
- Davis, M. H. (۱۹۸۳b). Empathic concern and the Muscular Dystrophy Telethon. *Personality and Social Psychology Bulletin*, ۹, ۲۲۳-۲۲۹.
- Ghorbani, N., Bing, M.N., Watson, P. J., Davison, H. K., & LeBreton, D. L. (۲۰۰۳). Individualist and collectivist values: Evidence of compatibility in Iran and the United States. *Personality and Individual Differences*, ۳۵, ۴۳۱-۴۴۷.
- Ghorbani, N., P. J. Watson., Hamzavy, F. and Bart L. Weathington (۲۰۱۰). Self-Knowledge and Narcissism in Iranians: Relationships with Empathy and Self-Esteem. *Current Psychology*, ۲۹, ۲, ۱۳۵-۱۴۳.
- هادوی نیا، علی اصغر. (۱۳۹۶). نقش قرض الحسنه در اقتصاد مقاومتی. *دوفصلنامه پژوهش های اقتصاد مقاومتی*. ۱(۲)، ۱۷۹-۲۱۰.
- حشمتی مولایی، حسین. (۱۳۸۸). تاثیر عملکرد صندوق های قرض الحسنه بر توسعه مالی. *پژوهشنامه اقتصادی*، ۱۰۹-۱۳۸.
- عرب مازار، عباس و کیقبادی، سعید. (۱۳۸۵). جایگاه قرض الحسنه در نظام بانکی ایران. *اقتصاد اسلامی*، ۶، ۱۳-۴۶.
- راغب الاصفهانی، حسین بن محمد. (۱۳۸۷). *المفردات فی غریب القرآن*. تهران: صادق.
- میرزائی، رحمت. (۱۳۸۸). بررسی صندوق قرض الحسنه مردمی احسان (طایفه ندری) شهرستان جوانرود. *تعاون*، ۲۰(۲۰۸-۲۰۹)، ۹۹-۱۱۷.
- عزتی، مرتضی؛ نصیرخانی، پرویز و حسینی، مریم. (۱۳۹۵). اثر سرمایه دینی بر رفتار پرداخت قرض الحسنه. *دوفصلنامه علمی - پژوهشی تحقیقات مالی اسلامی*، ۶(۱۱)، ۵-۳۲.
- حبیان نقیبی، مجید. (۱۳۸۱). قرض الحسنه و راهبردهای توسعه اقتصادی. *نامه مفید*، ۳۱(۳)، ۱۲۳-۱۵۰.
- هادوی نیا، علی اصغر. (۱۳۸۰). اوراق قرض الحسنه. *اقتصاد اسلامی*، ۴(۴)، ۸۳-۱۰۴.
- نعیمی، اشکان. (۱۳۸۷). پیرامون صندوق های قرض الحسنه. *گزارش*، ۱۹۷، ۲۲.
- حبیان نقیبی، مجید. (۱۳۸۳). قرض الحسنه، نگرشی تفسیری-روایی. *اقتصاد اسلامی*، ۱۶، ۱۱-۳۴.
- هراتیان، عباس علی و احمدی، محمدرضا (۱۳۹۱). رابطه حرمت خود بر همدلی نوجوانان. *روانشناسی دین*، ۵(۱۷)، ۱۳۳-۱۶۴.
- رفاهی، ژاله و مقتدری، نازفر (۱۳۹۲). اثربخشی آموزش مهارت همدلی به شیوه گروهی بر افزایش صمیمیت زوجین. *مشاوره و روان درمانی خانواده*، ۸(۸)، ۴۴-۵۵.
- ابوالقاسمی، عباس (۱۳۸۸). اعتباریابی و روایی مقیاس بهره همدلی برای دانش آموزان دبیرستانی. *مطالعات روانشناختی*، ۴(۴)، ۵-۹.
- ۲۸.
- وزیری، شهرام و لطفی عظیمی، افسانه (۱۳۹۰). تاثیر آموزش همدلی در کاهش پرخاشگری نوجوانان. *روانشناسی تحولی*، ۳۰(۳)، ۱۶۷-۱۶۶.
- گل پرور، محسن؛ عریضی، حمیدرضا و مدنی قهفرخی، سعید (۱۳۸۸). نقش نگرش به رفاه اجتماعی در رابطه همدلی و گرایش اجتماعی با عدالت اجتماعی. *فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی*، ۹(۳۲).
- سلحشور، ماندانا (۱۳۸۷). همدلی کردن را در فرزندانمان پرورش دهیم. *پیوند*، ۳۵۳(۳)، ۲۶-۲۹.
- سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی (۱۳۹۵). *دین و زندگی (۱) - پایه دهم دوره دوم متوسطه - ۱۱۰۲۰۴*. تهران: شرکت چاپ و تکثیر کتاب های درسی ایران.